

Josip Ribičič:

Skrb učiteljske organizacije za mladinsko književnost

Josip Ribičič,
urednik »Našega roda«.

Vzporedno z razvojem učiteljske organizacije v stanovskih vprašanjih in neposredno z naraščanjem umskega nivoja njenih članov je stopala v naših vrstah skrb za mladinsko književnost vedno bolj v ospredje.

Že »Zaveza avstrijskih jugoslov. učit. društev« je ves čas svojega obstanka skrbela za dobre mladinske spise. Čeravno prvi poizkusi s »Knjižnico za mladino«, ki jo je »Zaveza« ustanovila l. 1895, in izdajala Gabrščekova tiskarna v Gorici, niso kazali uspeha (»Knjižnica« je s presledki morala prenehati l. 1906., ker je bila glede na nizko naklado predraga in je preveč neredno izhajala), vendar »Zaveza« v zaupanju do dobre stvari ni klonila, temveč je nadaljevala započeto delo v prepričanju, da je dobro mladinsko čtivo najboljše jamstvo za narodov obstoj. V tem delu za izobrazbo in slovensko zavest mladine je bila »Zaveza« skoroda prepuščena sama sebi. S tega stališča gledano so njeni razvojni uspehi veliki in častni. »Mladinski knjižnici« je sledila »Jan Legova knjižnica«, ki je začela izhajati po smrti velikega slovenskega rodoljuba Jana Lege l. 1906. in ki kaže že velik napredek.

Vekoslav Mlekuž:

»Prosveta«

Učiteljsko delo izven šole, prizadevanje vzbuditi in utrjevati narodno zavest, delo za dviganje kulturne, socialne in gospodarske ravni med kmečkim in delovnim ljudstvom sega prav do prvih začetkov učiteljskega stanu. Učiteljski poklic ni bil nikoli omejen zgolj na delo med širimi šolskimi stenami; delokrog njegovega udejstvovanja je bil mnogo večji, ker je tudi že v davno pretekli dobi obsegal prav vse panoge javnega udejstvovanja. Toda vse delo učiteljstva izven šole je bilo povsem individualno, prilagojeno predvsem učiteljevim sposobnostim, zato v večini primerov niso bile dovolj upoštevane pereče kulturne in gospodarske narodne potrebe. Dela je bilo vedno mnogo, toda celotni rezultati ogromnega truda niso bili vidni in zato za učiteljski stan kot celoto manj pomembni. Individualno doseženi uspehi so dvigali ugled posameznih učiteljev in učiteljic, niso pa mogli postati iniciativna spodbuda ostalim, ker pač niso prodrli v širšo javnost. In prav zaradi tega se je v naših vrstah pojavila in postala v povojni dobi še prav posebno izrazita težnja po organizaciji vsega učiteljskega izvenšolskega udejstvovanja, za kar je bilo v prvi vrsti potrebno posebno glasilo, ki ga je učiteljska organizacija tudi osnovala.

Meseca januarja 1924. je začela izhajati »Prosveta«, ki ji je bila odmerjena mesečno ena stran »Učiteljskega tovariša«. Že podnaslov: »Glasnik poverjenosti UJU v Ljubljani« o kulturnem in prosvetnem gibanju učiteljstva nam nakazuje smer — organizirati vse do tedaj skrito učiteljsko delo izven šole in ustvariti možnost, da ga spozna tudi širša javnost. To potrjuje tudi uvodni članek druge številke: »Dviganje prosvete v narodu s knjigo in organizacijo knjižnic«, ki se začne s knjižnim organizacijskim motom:

Ce so se učitelji in učiteljice v preteklosti udejstvovali kot posamezniki, je sedaj napočil čas, da se udejstvujemo tudi na polju izvenšolske prosvete kot organizirana celota.

Začetek je bil skromen, razvoj časa neizprosno, in ker so se vedno bolj spreminjale potrebe naroda, se je moralo tem potrebam ustrežajoče spreminjati tudi učiteljsko izvenšolsko udejstvovanje. Ni bil zgolj slučaj, da je »Prosveta«, ki je bila osnovana kot nujno potrebna javna tribuna tega dela, večkrat spreminjala svojo smer in tudi obliko, marveč je to zahtevala potreba časa, ki je od leta do leta vedno izraziteje postavljala učiteljskemu delu med narodom nove naloge.

Že drugi letnik »Prosvete« je v l. 1925. začel izhajati kot posebna mesečna priloga »Učiteljskega tovariša« v kvart formatu in

Ali že l. 1899. je vodstvo »Zaveze« spoznalo, da je potrebno dati mladini poleg periodično izhajajočih knjig tudi mesečnik s čtivom, ki bi odgovarjalo tedaj modernim etičnim vzgojnim in nacionalnim smerem. Zaradi tega je l. 1900. ustanovila mladinski list »Zvonček«, ki se je prvotno tiskal v »Narodni tiskarni«, kasneje, l. 1907., pa v »Učiteljski tiskarni«. Vse do l. 1929. je spadal ta list med izdaje učiteljske organizacije in vse do tega leta mu je bil urednik Engelbert Gangl. (Sedaj izdaja »Zvonček« poseben konzorcij, ureja ga pa dr. Karlin.)

List je bil dobro urejevan in je bil poseben v začetku vsebinsko na višku. Zaradi premajhne naklade in morda tudi zaradi izčrpanosti in izpisanosti svojih starejših sotrudnikov pa ni mogel hoditi vstric novim potrebam in tu pa tam tudi pretiranim zahtevam novega časa.

Leta 1926. izvršeni novi stanovski usmeritvi učit. organizacije je logično moralo slediti tudi stremljenje, da se novi miselnosti podrede vse publikacije, tako tudi mladinski list in mladinske publikacije. Učiteljskemu združenju ni več zadostoval mladinski mesečnik, ki so mu naročniki le maloštevilni krogi, temveč je postala glasna zahteva po sodobno urejevanem časopisu, ki naj gre v čim večjem številu med najširše plasti naroda. Tako se je l. 1927. ustanovila »Mladinska matica«, l. 1929. pa »Naš rod«, ki sta v glavnem po zaslugi učiteljstva dosegla že koj v začetku visoko naklado, tako da je šlo do danes po 12 letnem izhajanju »Mladinske matice« in 10 letnem obstoju »Našega roda« med naše ljudstvo knjig Mlad. matice in letnikov »Našega roda« v skupnem številu okroglo 1.220.000 izvodov.

To število nam dokazuje, da se je »Mladinska matica« z »Našim rodom« zakoreninila v najširših plasteh našega ljudstva in da je bila zahteva po njeni ustanovitvi in njenim načinom organizacije upravičena.

V teku svojega obstoja je »Mladinska matica« doživela marsikatero priznanje kompetentnih ocenjevalcev doma in v tujini, ali tudi marsikatero bridko spoznanje. Morala se je mnogokrat boriti proti krivičnim in tendenčnim očitkom. Ali kakor mora poštenje in resnica vedno zmagati, je tudi »Mladinska matica« prebrodila vse težkoče ter dosegla tako višino, da se lahko mirno postavi s svojimi publikacijami vstric mladinski literaturi velikih narodov Evrope.

»Mladinska matica« je ena najaktivnejših postavk učiteljske organizacije in najlepši dokaz, kaj zmore skupno delo tako obsežno razporejene armade kot je učiteljstvo.

samopomoči. Ko gre za obrambo eksistence, se morajo izločiti na skupni delovni fronti vse ideološke difference. Na drugem mestu pa ugotavlja: »Na to pot solidarnega sodelovanja v skupni falangi vaše fronte — vaše ga občestva — vabi poslej »Prosveta«.

Po zopetnem enoletnem presledku je izhajala v l. 1935./36. »Prosveta« kot skupno glasilo Kluba prijateljev vaše kulture in Odseka za kmetstvo in gospodinjstvo nadaljevalno šolstvo. Zaradi gmotnih težkoč je bilo njeno redno izhajanje vedno ovirano in zato je VIII. (ponovno označen kot VII.) letnik začel izhajati v l. 1937. in tokrat kot glasilo »JUJ — sekcije Ljubljana, za delo učiteljstva v šoli in med narodom«.

V tem letniku nastopajo sodelavci Učiteljskega pokreta in obdelajo v njem obsejni problem predvsem z gospodarskega, socialnega in kulturnega vidika. Začenja se resno delo za sistematično proučevanje našega podežljaja in zbiranje statističnega gradiva o gospo-

darskem in socialnem stanju podeželskega otroka. V tem letniku prihaja do izraza tudi težnja, naj bi se vse narodno obrambno, kakor tudi kulturno delo združilo v gospodarskem delu, ki bi se pa moralo podrediti neki skupni centrali, ki bi vse to delo pravilno usmerjala.

Deveti (označen kot VIII.) letnik priobčuje že izsledke proučevanja in dela Učiteljskega pokreta in vsebuje obsejne statistične podatke o prehrani, obleki in telesnem razvoju otroka. Vsi ti izsledki in podatki naj bi bili edino pravilni kažipot, kje je pomoč najnujnejša.

»Prosveta« se v zadnjih letih visoko ceni in ji mnogi poznavalci slične literature in tudi strokovnjaki priznavajo veliko vrednost. Od glasila o kulturnem in prosvetnem gibanju učiteljstva se je tekem 15 let dvignila na raven znanstveno resne revije in je le obžalovati, da ni zadostnih denarnih sredstev, ki bi omogočila njeno redno izhajanje.

Vauda Mirko:

Učiteljska organizacija in narodno obrambno delo

Mirko Vauda,

predsednik Učiteljskega društva Maribor — levi breg, in poročevalec Odseka za obmejno in manjšinsko šolstvo.

Že vsa leta v predvojni dobi se je učiteljstvo zavedalo, da tvori v obsežnem narodno-kulturnem udejstvovanju baš **narodno-obrambno delo** glavno nalogo njegovega javnega delovanja. Ako pregledamo vrste naših nacionalnih pionirjev pred svetovno vojno, ako otvorimo anale naših takratnih narodno-obrambnih ustanov, predvsem naše velezašlužne in nacionalnotradicionalne CMD, moramo ugotoviti, da so že davno naši tovariši predniki predstavljali jedro narodno-obrambnega kadra naših prvih nacionalnih borcev. Vsekakor je bil način takratnega narodno-obrambnega in splošnega delovanja odvisen od takratnih drugačnih prilik, ki so zato narokovale tudi drugačno izbiro in metodo takega udejstvovanja. Ljute so bile te borbe ob vseh jezikovnih mejah znotraj bivše Avstrije in Ogrske, deloma tudi ob mejah te države same, vendar najbolj eksponirano je bilo to delo na severni jezikovni meji, to je na Korškem in bivšem Spodnjem Stajerskem. Vse povsod je bil baš slovenski učitelj prvi med prvimi, glavni med glavnimi in najdelavnejši med delavnimi v vseh narodno-ogroženih postojankah, katere je takrat roko v roki z duhovništvom in drugimi narodnimi delavci branil pred odtujevanjem. Od vsega učiteljstva moramo tukaj postaviti na prvo mesto naše tovariše in tovarišice na predvojnih Ciril-Metodovih šolah. Imena: Ante Beg, Tone Hren, Franjo Škulj itd. ostanejo iz te dobe neizbrisna. Enako imena neštetih neustrašnih učiteljev v obmejnih in narodno-ogroženih krajih te in poznejše dobe, ki jim je bila ta doba, doba narodnega mučeništva. To bi bila nekako **prva etapa** učiteljskega narodno-obrambnega delovanja, ki ga takratne, od tujerodnega režima odvisne učiteljske organizacije niso vodile z naklonjenostjo.

Drugo veliko dobo učiteljskega narodno-obrambnega prizadevanja je tvorila **vojna doba** in zlasti **povojni preobrat**. Medvojna leta izkazujejo procentualno največje število jugoslovanskih in sploh slovenskih dobrovoljcev baš iz učiteljskih vrst. V prekratni in poprevratni dobi pa so zopet učitelji stali v prvih vrstah Maistrovih borcev, Koroških legij, Prekmurskih, Medžimurskih, Primorskih odredov itd.

Tako vidimo že v teh dveh dobah učiteljstvo v borbi za naš narod neustrašeno nastopati v miru in vojni, z izobrazbo in orožjem za našo narodno svobodo in eksistenco.

Prihajam na povojno dobo, torej k udejstvovanju naše učiteljske organizacije in njene članstva v narodno-obrambni smeri. Omejil se bom predvsem na tozadevne ukrepe in ustanove organizacije same.

Narodno-obrambno delo je bilo prvotno z narodno-prosvetnim vred zastopano v programu **odseka za prosveto in javno delo**. Ta odsek je bil zaradi preštevilnih panog javnega udejstvovanja učiteljstva preobložen in je bilo treba misliti, da se ga razbremeniti z razdelitvijo na odseke za nadaljevalno šolstvo, za tisk, književnost itd.

Zivo se spominjam, kako smo pri pokrajinski skupščini l. 1922. s tovariši pok. Tone Hrenom, Petrom Močnikom i. dr. v pre-

cej vroči debati ugotovili zopetne raznarodovalne akcije naših narodnih nasprotnikov ter pozivali k nadstrankarski vzajemnosti in strnjnosti vseh duhovnih, moralnih in gmotnih sil za patriotsko in narodno-obrambno, sistematično obmejno delo. To je tvorilo v našem narodno-prosvetnem odseku program za delo obmejnega šolstva in učiteljstva, obenem smo pa sličen apel potom časopisov naslovili tudi na narodno-obrambne in kulturne organizacije sploh, ki so pač to misel pozdravile, vendar v lastnem samoljubju šle zopet po svojih ločenih potih dalje. Naš odsek je vodil evidenco in delo glede obmejnega in manjšinskega šolstva v lastnem delokrogu do l. 1926. in potom sekcije opozarjal šolske oblasti na razne nedostatke. Ob priliki vsakoletnih pokrajinskih skupščin je javno iznašal zahteve in potrebe obmejnega šolstva, učiteljstva in obmejnega življa sploh. Ljubljana, kot bivša prestolnica pokrajine Slovenije, je zlasti za severna obmejna vprašanja kazala malo pravega razumevanja in zanimanja. Vsa obmejna učiteljska društva so zaman stopnjevala svoje klice in opozarjala na raznarodovalne podvige in druge neugodne prilike ob meji in tudi v narodno-ogroženih krajih znotraj naše pokrajine.

Važen moment v tej dobi tvori resolucija sres. učit. društva Maribor levi in desni breg, ki 14. januarja 1926. vnovič poziva k **akciji združenega narodno-prosvetnega in obrambnega dela v obmejnem ozemlju**. Potom Jugoslovanske matice sta izdali in razpečali gornji društvi posebne vprašalne pole, s katerimi naj bi se ugotovilo stanje narodnega delovanja in možnosti združenega nacionalnega nastopanja vsaj v obmejnih krajih. Razne organizacije niso sledile temu klicu in je bilo učiteljstvo zopet navezano le nase in na svoje delo, ki ga je pričela oteževati pravcata manija ustanavljanja številnih društev in organizacij. Tudi v šoli so se snovale številne mladinske organizacije in vedno česče so se vmešavali lajki v naše službene zadeve. Gospodarsko in socialno delo pa je bilo premalo upoštevano, breznačrtno ter premalo dejansko. Pač pa je dobrodošlo in plodonosno usmerjal gospodarsko-socialna krajevna proučevanja po dravski sekciji JUJ osnovani »Klub prijateljev vaše kulture«. In spet moramo ugotoviti veliko brezbriznost za obmejno in manjšinska vprašanja od strani v to poklicanih, kar je imelo na učiteljstvo tako porazen učinek, da je hotelo pri skupščini l. 1936. ta odsek razpustiti ter se je le zastopnikom severnih srezov posrečilo odsek obnoviti le v toliko, da je bil zanj izvoljen pisec tega članka kot poseben sekcijski poročevalec, ki je l. 1937. nadaljeval z organiziranjem in delovanjem sreskih obmejno-šolskih poročevalcev. Od lanskega leta dalje pa je odobren poseben pravilnik za odsek za obmejno in manjšinsko šolstvo, po katerem obstojajo v obmejnih srezih in v srezih z narodno-ogroženimi kraji sreski obmejno-šolski odseki s svojim sreskim poročevalcem. Sekcijska poročevalca sta dva: eden za severno, drugi za jugozapadno ozemlje. Del odseka za severno obmejno šolstvo je ob božiču l. 1937. na iniciativno severnega obmejno-šolskega poročevalca stopil v stik z mariborskimi narodno-obrambnimi organizacijami: CMD, NO, Slovensko stražo in Braniborom ter s temi osnoval Meddruštveni narodno obrambni odbor, s čimer smo se vsaj nekoliko približali združenemu nastopanju v najvažnejših narodno obrambnih zadevah našega obmejnega ozemlja.

Večino njegovih iniciativnih delavcev tvori učiteljstvo. Ono zbira potreben delovni material, ter na podlagi krajevnega študija predlaga razne ukrepe.

V vseh težkih prizadevanjih se s svojim sodelovanjem odlikujeta dve naši organizacijski ustanovi, t. j. Učiteljski pokret in Odsek učiteljic. Prvi si je iztekel že velike zasluge s proučevanjem obmejnih krajevnih prilik in obmejnega otroka glede prehrane, oblečila, telesnega razvoja itd. Drugi pa z neutrudljivim prizadevanjem organizira razne akcije za pomoč obmejnemu prebivalstvu, predvsem otroku. Tudi odsek za nadaljevalno šolstvo posveča razmeram primerno pažnjo snovanju kmetijskih in gospodinjstskih nadaljevalnih šol v obmejnih predelih. Tako z združenim močjo vseh teh odskov poizkušamo reševati vedno bolj pereče narodno-obrambne probleme naše istokotne pereče sodobnosti.

Moramo pa ugotoviti, da tvori hrbenico naših narodno obrambnih ustanov in prvenstveno podpornico vsega učiteljskega narod-